

DISKUSE

Svobodní zednáři v dokumentech katolické církve 1878–1983 (1985)

Od konfliktu k dialogu

Ctirad Václav Pospíšil
Veronika Řeháková

Nyní předkládaná studie navazuje na předchozí „Svobodní zednáři v dokumentech katolické církve 1738–1878“, která byla uveřejněna v tomto vědeckém periodiku. Stejně jako v předešlém případě se opíráme o již dříve uveřejněné příspěvky, v nichž se zabýváme zejména československými svobodnými zednáři regulárními vůči Londýnu,¹ a proto nyní nebudeme znovu připomínat základní údaje z dějin světového a československého zednářství. Podotýkáme, že v popularizačním článku Martina T. Čejky, kde jsou bez uvedení zdroje, historických souvislosti a elementárních znalostí o pěstitelích královského umění prezentovány výroky papežů o zednářích z osmnáctého a devatenáctého století, o nových polohách poměru katolické církve ke svobodným zednářům nepadne ani slovo,² čímž se evidentně zkresluje obraz současného poměru katolické církve ke svobodným zednářům.

V prvním oddílu se budeme věnovat pontifikátu Lva XIII., tedy letům, v nichž vrcholil nelítostný střet mezi katolickou církví a svobodnými zednáři. Ve druhé části přistoupíme k období mezi lety 1903 a zhruba 1960, kdy se situace postupně uvolňovala také díky prvním pokusům

¹ Srov. Ctirad V. POSPÍŠIL – Veronika ŘEHÁKOVÁ – Jan SUŠER, „Tomáš G. Masaryk na stránkách periodika *Svobodný zednář* 1925–1932,“ *Studia theologica* 22, č. 4 (2020): 183–204; Ctirad V. POSPÍŠIL – Veronika ŘEHÁKOVÁ – Jan SUŠER, „Tomáš G. Masaryk na stránkách periodika *Svobodný zednář* 1933–1938,“ *Studia theologica* 23, č. 1 (2021): 207–226; Ctirad V. POSPÍŠIL – Veronika ŘEHÁKOVÁ – Jan SUŠER, „Tomáš G. Masaryk na stránkách periodika *Die drei Ringe* 1925–1938,“ *Studia theologica* 23, č. 2 (2021): 193–212.

² Martin R. ČEJKA, „Svobodné zednářství v papežských dokumentech od Klementa XII. po Lva XIII.,“ *Te Deum*; http://www.tedeum.cz/1_2014/zednarstvi_papdokumenty_0114.htm [cit. 10. 7. 2021].

o polooficiální kontakty a díky následné společné zkušenosti katolíků i zednářů s nelítostným pronásledováním ze strany totalitních režimů. Třetí část bude pokrývat období 1960–1983, tedy dobu, kdy se odehrávaly různé partikulární dialogy mezi oběma stranami, což se v jistém slova smyslu na rovině vatikánského ústředí uzavřelo na počátku pontifikátu Jana Pavla II. vydáním nového *Kodexu kanonického práva* v roce 1983.

Získané poznatky shrneme v celkovém závěru, v němž se nevyhnutelně objeví řada podobných konstatování jako v předchozí studii, na niž navazujeme, protože dříve konstatované je třeba potvrdit, nebo modifikovat na základě dalších poznatků z nyní zkoumaného období. Z toho všeho nakonec vyvodíme jednak závěry týkající se tak zvané dvojí příslušnosti ke katolické církvi a k zednářské lóži, jednak se zamyslíme, zda existují předpoklady, aby i v naší vlasti začal oficiální partikulární dialog mezi místní katolickou církví v Čechách a na Moravě na jedné straně a českými svobodnými zednáři regulárními vůči Londýnu na straně druhé.

1. VRCHOL STŘETU A KONFRONTACE ZA PONTIFIKÁTU LVA XIII. (1878–1903)

Po smrti Pia IX. dne 7. února 1878 byl novým papežem zvolen kardinál Pecci, který přijal jméno **Lev XIII.** Jistě není omylem, když řekneme, že za tohoto v mnoha ohledech vynikajícího svatého otce³ boj ústředí katolické církve se svobodnými zednáři dosáhl své maximální intenzity. Z uvedeného důvodu se zdá být vhodné připomenout základní údaje o životní cestě tohoto muže, která předcházela jeho pontifikátu.

Ze šlechtického rodu Pecci, který měl kořeny v Sieně třináctého století, pocházelo mnoho právníků, diplomatů, duchovních. Vincenzo Gioacchino Raffaele Luigi Pecci se narodil 2. března 1810 v Carpineto Romano.⁴ Získal doktorát z filosofie a teologie, podstoupil specializovaná právnícká a historická studia. Kněžské svěcení přijal v roce 1837 a začal pracovat ve vatikánské diplomatické službě. Roku 1841 byl jmenován

³ „... dieser Gigant auf dem Stuhl Petri ...“ Michael Heinrich WENINGER, *Loge und Altar. Über die Aussöhnung von katholischer Kirche und regulärer Freimaurerei*, Wien: Erhard Löcker Verlag, 2020, s. 323.

⁴ Základní údaje pocházejí z publikace: SOV. ARTISTI DEI LEPINI (eds.), *Leone XIII nel centenario della sua ascesa al soglio pontificio*, Carpineto Romano: Centenari, 1978.

papežským delegátem – správcem v Perugii. O dva roky později byl již jako titulární arcibiskup z Damietty vyslán do Belgie, kde podporoval katolické biskupy v jejich sporech s vládou.⁵ Zde se také setkal, možná přesněji utkal, s rakouským ministrem zahraničí knížetem Klementem Václavem Nepomukem Lotarem Metternichem, jemuž se jako zastánce práv církve výrazně znelíbil. Nepohodlný vatikánský zmocněnec byl z Belgie odvolán a po odchodu z diplomatických služeb roku 1845 ustanoven arcibiskupem v Perugii, která byla mimo jiné také důležitým střediskem karbonářů,⁶ jichž tehdy mělo být na Apeninském poloostrově prý dobře na sto tisíc.⁷ V roce 1852 obdržel kardinálský klobouk. V roce 1860 se Perugia, která byla do té doby součástí Papežského státu, dostala pod moc Viktora Emanuela II.⁸ Kardinál Pecci musel tudíž dlouhá léta žít v prostředí prosyceném risorgimentem, karbonářstvím a zednářstvím, které bylo vyhroceně antiklerikální, zejména pak protipapežské. Právě tato zkušenost nemohla neformovat jeho postoje. Jako jeden z prostředků boje proti pronikání zednářství mezi věřící a výrazného nositele idejí sociální nauky církve využíval Sekulární řád svatého Františka, do něhož měl sám vstoupit dne 30. května 1872.⁹ Po dvaatřiceti letech služby v arcidiecézi se v roce 1877 kardinál Pecci vrátil do Říma, tak říkajíc na důchod kvůli dosti chatrnému zdraví. Po smrti Pia IX. byl pověřen přípravou konkláve, v jehož průběhu byl zvolen 256. římským biskupem. Byl ovšem prvním novověkým papežem, jehož celý pontifikát se odehrál v nových podmínkách maličkého Vatikánu obklopeného Italským královstvím.

Již v předchozím příspěvku jsme uvedli, že právě v roce 1878, kdy mimochodem v lednu zesnul italský panovník Viktor Emanuel II., se

⁵ Srov. John N. D. KELLY, *Vite dei Papi*, Casale Monferrato: Piemme, 1995, s. 519–522.

⁶ V letech 1823–1845 bylo několik členů hnutí karbonářů vězněno na brněnském Špilberku. V roce 1925 jim byl v Brně vztyčen pomník, který je od roku 1953 chráněnou památkou. Srov. <https://pamatkovykatalog.cz/pomnik-italskych-karbonaru-15420884> [cit. 10. 7. 2021].

⁷ Srov. Richard CLARKE, *The Life of his Holiness Pope Leo XIII*, Philadelphia: Ziegler & comp., 1903, s. 41.

⁸ Ze savojského rodu. Celým jménem Viktor Emanule II. Carignano (14. března 1820, Turín – 9. ledna 1878, Řím).

⁹ Srov. Leone BEDRUNE, „Ordine Franciscano Secolare,“ *Dizionario Francescano*, ed. Ernesto Caroli, Padova: Messagero 1995, s. 1279–1310, zde 1299. Sluší se podotknout, že všichni papežové od Pia IX. po Jana XXIII. vstoupili do Sekulárního řádu svatého Františka ještě před svým zvolením za Petrova nástupce. Srov. Lazaro IRIARTE, *Storia del Francescanesimo*, Napoli: Ed. Dehoniane, 1982, s. 574.

konaly velké a provokativní manifestace italských zednářů u příležitosti stého výročí od úmrtí Voltaira a Rousseaua. Italské království se vůči katolické církvi stavělo dvojznačně podle hesla: Bůh je teoretická hypotéza, zatímco církev sociální realita, bránící anarchii, která propukla ve Francii po revoluci 1789. Na jedné straně panovníci a jejich úřední aparát museli respektovat katolicitu naprosté většiny populace, zároveň však omezovali moc a vliv církevní instituce, jak to jenom šlo. V těchto záležitostech hráli italští svobodní zednáři výraznou, ba dominantní roli.¹⁰ Nu a právě v témže roce se kardinál Pecci stal papežem Lvem XIII.

Dne 15. února 1882 Lev XIII. uveřejnil svoji encykliku *Etsi Nos* o zhoršování situace církve v Itálii.¹¹ Nepadne zde výraz „zednáři“ (Massoni), hovoří se však o zhoubné sektě a sektách, které na Apeninském poloostrově vedou válku proti Kristu a jeho církvi.¹² Příslušníci zmíněné sekty chtějí konat v Římě velký kongres.¹³ Úřady italského státu pracují nikoli ve prospěch společného dobra, ale na objednávku zhoubných sekt.¹⁴ Z dokumentu číší konfrontace mezi Papežským státem, který ztratil území ve střední části Apeninského poloostrova, a mladým Italským královstvím.

Nejrozsáhlejší papežský dokument věnovaný problematice svobodných zednářů je pravděpodobně encyklika Lva XIII. ze dne 28. dubna 1884 *Humanum genus*.¹⁵ Autor tohoto textu nejenom zednářství odsuzuje, ale zároveň se snaží ho naukově uchopit, a proto se sluší, abychom obsah encykliky prezentovali poněkud podrobněji. Hned na začátku podotýkáme, že papež vycházel ze situace v Itálii, Francii a Belgii. V jiných zemích ale zednářství mohlo zaujímat ve vztahu ke katolické církvi poněkud umírněnější pozice.

Papež hned na počátku aplikuje myšlenkový model ze slavného Augustinova spisu o *Boží obci*, když staví do černobílého protikladu obec Boží a obec Satanovu, církev Kristovu a církev Satanovu, v tomto případě světové zednářství, které je vnímáno jako globální hybatel téměř výlučně negativního společenského pohybu.¹⁶ Tato rétorická figura jasně

¹⁰ Srov. Michel DIERICKX, SJ, *Freimaurerei: Die Grosse Unbekannte*, Innsbruck: Studien Verlag, 1999, s. 91.

¹¹ Srov. *Enchiridon delle Encicliche* 3 (= EE 3), Bologna: EDB 1997, č. 257–291.

¹² Srov. EE 3, č. 261.

¹³ Srov. EE 3, č. 264.

¹⁴ Srov. EE 3, č. 372.

¹⁵ Srov. EE 3, č. 381–432.

¹⁶ Srov. EE 3, č. 383.

svědčí o frontálním střetu katolické církve zejména s italskými zednáři, kteří byli opravdu ostře antipapežští a antiklerikální.¹⁷ To však rozhodně nesmí být chápáno jako obvinění zednářů ze satanismu, protože nenacházíme ani náznak konstatování ohledně kultu prokazovaného zlému duchu. Je třeba si uvědomit, že podle křesťanů každý, kdo se dopouští těžkých hříchů, je tím pádem pod vlivem zlého ducha, jehož našeptávání ve valné většině případů zcela nevědomě podlehl. Zednáři, kteří útočili na církve, se subjektivně domnívali, že svým jednáním směřují k určitému dobru. Mohli si ale zároveň uvědomovat, že používáním prostředků, které v určitých případech nebyly bez vady, se dostávají na etické scetstí.

Svobodní zednáři jsou dále označováni jako ústředí všech tajných organizací, v tehdejší církevní mluvě sekt,¹⁸ což je tvrzení podle našeho mínění ne právě jednoduše prokazatelné. Zednáři jsou obviněni, že chtějí zničit nejenom církve, ale také společenský řád.¹⁹ Zásadní je výrok o jejich **naturalismu**, protože za základní měřítko všeho považují člověka a rozum, s čímž by mělo jít ruku v ruce popírání Božího zjevení.²⁰ Další konstatování je poněkud v rozporu s oním předchozím, protože členové nemusí opustit katolickou církev, což je ale prý pouze lest. Lóže se otevírají lidem jakéhokoli náboženství, a proto jsou v bludu **náboženského indiferentismu**, když hlásají rovnost všech náboženství.²¹ Dovolíme si podotknout: Jestliže se ale zednář nemusí zříci svého křesťanství a své katolicity, pak si patrně uchová sobě vlastní pojmání Božího zjevení a nepřestane se vnitřně lišit od vyznavačů jiných náboženství. Další tvrzení, podle něhož **neuznávají církevní autoritu, svátosti, nauku o vykoupení Ježíšem Kristem, prvotní hřích a dědičnou vinu, teologické ctnosti, že manželství je pro ně jen občanskou smlouvou**,²² opět nemůžeme přijmout jako absolutní, protože katolík a evangelík vstoupivší do lóže bude mít právo tyto záležitosti vyznávat, nesmí je ale druhým vnucovat. Přiznává se, že zednáři nepopírají víru v Boha, členové ale mají svobodu nosit v mysli nejrůznější představy o Něm, dokonce i popírat Jeho existenci, takže někteří z nich prý upadají do pan-

¹⁷ Fanatický antiklerikál se dodnes v italské hovorové mluvě označuje jako „mangiaprete“, což by se dalo přeložit jako „kněžožrouti“.

¹⁸ Srov. EE 3, č. 390; 393.

¹⁹ Srov. EE 3, č. 392.

²⁰ Srov. EE 3, č. 394.

²¹ Srov. EE 3, č. 398.

²² Srov. EE 3, č. 402–405.

teismu.²³ Poslední konstatování je poněkud zvláštní, protože ve všech předchozích papežských prohlášeních se zednářům vytýkal z hlediska nadpřirozeného teismu opačný extrém, totiž deismus, jak jsme vícekrát viděli v předchozí studii věnované letům 1738–1878. Další výtku se týká přísahy absolutní poslušnosti,²⁴ kterou kdyby někdo zradil, může prý být i zavražděn.²⁵

Poslední konstatování by se podle nás mohlo týkat spíše konspiračního a svým způsobem polovojsenského sdružení karbonářů, protože zednář vždy mohl lóži čestně opustit. O jakékoli vraždě za takový krok nám není zhora nic známo.²⁶ Asi žádný dnešní normální katolík nebude mít problém s další výtkou, totiž že podle zednářů jsou si všichni lidé před zákonem rovni, že mají svobodu a přirozenou nezávislost, že vrcholným nositelem moci ve státu má být lid.²⁷ Na závěr se obnovují všechny církevní tresty za příslušnost k tajným společnostem – sektám.²⁸ Biskupové jsou vybidnuti, aby proti nim všemi silami bojovali a vštěpovali věřícím nauku obsaženou v této encyklice. Jako vhodný prostředek, který by měl čelit zednářství je indikován Sekulární řád svatého Františka z Assisi.²⁹

²³ To od roku 1877 platí o zednářích vázaných na Paříž, ne tak docela o těch, kteří jsou uznáváni Londýnem.

²⁴ Podle věrohodného svědectví šlo pouze o čestné slovo ctihodného muže. Srov. Johann Caspar BLUNTSCHLI, *Denkwürdiges aus meinem Leben III*, München: G. H. Beck Verlag, 1884, s. 126. Vícesvazková práce má řadu dalších vydání i v tomto století. O zednářské přísaze koluje velké množství nepodložených mýtů.

²⁵ Srov. EE 3, č. 390.

²⁶ Zednáři rozhodně nezavraždili Mozarta. Uvedenou pomluvu šířili mimo jiné němečtí nacisté. Srov. Ctirad V. POSPÍŠIL – Veronika ŘEHÁKOVÁ, „Wolfgang Amadeus Mozart a čeští hudebníci v časopisu *Svobodný zednář* (1925–1938),“ *Theologická Revue* 91, č. 2 (2020): 177–192.

Nic podobného nepostihlo ani výše zmíněného podvodníka Léo Taxila, který byl nakrátko zednářem a po svém odchodu o nich šířil v letech 1887–1897 nehorázné pomluvy. Srov. např. [Autor neuveden], „Ein Jubiläum,“ *Die drei Ringe* 5 (1929): 82–83.

Někteří novináři a šířitelé „zaručených zvěstí“ spekulují, že za zavražděním italského bankéře Roberto Claviho z Banco Ambrosiano dne 17. června 1982 stáli zednáři. Není vyloučeno, že vykonavatelem trestného činu mohl být najatý vrah zaplacený a vyslaný smutně proslulou kriminální lóží P 2, která pod pláštikem zednářství ve skutečnosti provozovala činnost vpravdě mafiánskou. Není divu, že od tohoto zneužití zednářství se distancovali zednáři nejen v Itálii, ale snad ve všech zemích světa. Záležitost není dodnes vyjasněna.

²⁷ Srov. EE 3, č. 408.

²⁸ Srov. EE 3, č. 422.

²⁹ Srov. EE 3, č. 427.

Celá encyklika se uzavírá modlitbou k Matce Boží a k Archandělu Michaelovi.³⁰

Je vcelku pochopitelné, že především italské lóže v reakci na papežovo odsouzení zaujaly k církvi a papežství ještě nepřátelštější pozice než před rokem 1884.³¹ Celá dlouhá řada dalších dokumentů Lva XIII., v nichž se objevuje varování před tajnými „sektami“ a zejména zednáři, nepřinášá vzhledem k právě představenému dokumentu téměř nic nového.³² Jedná se například o italsky psanou encykliku: Lev XIII., *Dall'alto dell'apostolico seggio*, o rozkladné činnosti zednářů v Itálii, ze dne 15. října 1890.³³ Papež podtrhuje vliv zednářů ve školách, čemuž církev musí aktivně čelit. Jestliže se tvrdí, že zednářské sekty jsou proniknuty Satanovým duchem,³⁴ opět platí, že vnímat to jako obvinění ze satanismu, by byla dezinterpretace, protože jde o zesílené konstatování hříšnosti takového počínání. Za zmínku stojí ještě protest Lva XIII. proti vztyčení pomníku Giordana Bruna na Campo dei Fiori.³⁵

Ač je to pro katolíka velmi smutné, úcta k pravdě velí připomenout také to, že Lev XIII. a tehdejší činitelé Vatikánu měli snad sednout na lep výše v poznámce pod čarou již připomenutému Léo Taxilovi, jenž zhruba deset let publikoval pomlouvačné spisky o zednářích, respektive o jejich satanismu, černých mších, prznění křesťanských panen, rituál-

³⁰ Srov. EE 3, č. 432. Slavná modlitba „Svatý Archanděli Michaeli...“ pochází právě od Lva XIII. Uvedená prosba o ochranu proti působení zlých duchů byla v dobovém kontextu vnímána mimo jiné také jako duchovní štít proti zednářství.

³¹ Srov. WENINGER, *Loge und Altar*, s. 326.

³² Srov. LEV XIII., *Inimica vis*, O sektě zednářů v Itálii, latinsky psaná encyklika italským biskupům ze dne 8. prosince 1892; in EE 3, č. 1880–1886.

Srov. Lev XIII., *Custodi di quella fede*, zednářství v Itálii, encyklika ze dne 8. prosince 1892 italskému lidu v italštině; in EE 3, č. 1887–1907.

Srov. LEV XIII., *Vigesimo quinto anno*, apoštolský list u příležitosti 25. výročí pontifikátu ze dne 19. března 1902; in *Acta Apostolicae Sedis* 34 (1901–1902): s. 547 – zednáři jsou proniknutí Satanovým duchem, se snaží zlikvidovat kněžství. Dostupné na adrese: https://www.vatican.va/content/leo-xiii/it/apost_letters/documents/hf_l-xiii_apl_1902319_vigesimo-quinto-anno.html [cit. 10. 7. 2021].

³³ Srov. EE 3, č. 795–849.

³⁴ „Ora è superfluo fare il processo alle sette che diconsi massoniche: il giudizio è già fatto; i fini, i mezzi, le dottrine, l'azione, tutto è conosciuto con certezza indiscutibile. Invasate dallo spirito di satana, di cui sono strumento...” EE 3, č. 800. – „Nyní je nadbytečné odsuzovat sekty, které se nazývají zednářské, protože rozsudek již padl. Cíle, prostředky, nauka, působení to vše je zcela jasně známo. Jsou prostoupeni Satanovým duchem, jehož jsou nástrojem...”

³⁵ Srov. EE 3, č. 811.

ních vraždách. V roce 1897 zmíněný mystifikátor vystoupil s šokujícím přiznáním pravdy. Všem se vysmál konstatováním, že na hlouposti důvěřivců vydělal miliony franků.³⁶ Mimochodem je velmi zajímavé, že z posledních let pontifikátu Lva XIII. nemáme k dispozici žádný významnější papežský text proti svobodným zednářům.

Pokud je v poznámce pod čarou uvedená informace od T. G. Masaryka pravdivá, pak je evidentní, že papežská neomylnost se týká výlučně interpretace zjevení, ale nikoli například oblasti vyhodnocování mediálních zpráv. Problém tkví rovněž v tom, že člověk snadno uvěří tomu, co zapadá do jeho předchozích představ a zájmů, což se v tomto případě projevilo v apokalypticky laděných výrociích o zednářích například jako o „synagoze Satanově“. Pakliže dodnes někdo šíří ozvuky Taxilových mystifikací, vypovídá to mnohé o jeho „vzdělanosti“, „kritičnosti“ a „důvěryhodnosti“.

2. OBDOBÍ UVOLŇOVÁNÍ A PRVNÍCH POLOOFICIÁLNÍCH VZÁJEMNÝCH KONTAKTŮ V LETECH 1903–1960

Dostáváme se na práh dvacátého století. Italské zednářství druhé poloviny předminulého století bylo extrémistické, a tak se svým způsobem zpronevěřilo zednářským ideálům.³⁷ Obecně platí, že identita postavená na nenávisti nemůže dlouho spojit a nakonec vede k rozkladu, a tak

³⁶ Svědek celé záležitosti, T. G. Masaryk o tom všem souhrnně vypovídá: „Ale ke švindlu Taxil-Vanhan Lev XIII. nemlčel. Taxil byl přijat v papežské audienci, vymyšlené Miss Vanghanové dostalo se papežského požehnání, tajný sekretář povzbudil švindlře v jejich díle. Jest ku podivu, jak na konci devatenáctého století možno, aby sprostá banda švindléřská organizovaná z Taxila, dr. Hackse, švagra nakladatele klerikálního listu *Kölnische Volkszeitung*, a z Itala Margiotty, tolik pobláznila římskou kurii kultem satana. Jest zjištěno, že nejen papež, nýbrž i ostatní mocní hodnostáři vatikánské četli slátaniny těchto podvodníků a neprohlédli jejich očividnou absurdnost.“ Tomáš G. MASARYK, „Klerikalismus a církevní politika,“ in Tomáš G. MASARYK, *Česká otázka – Naše nynější krize – Jan Hus*, Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2000, s. 100–107, zde 102. Dlužno podotknout, že informace o Taxilově podvodu je věrohodná. Naproti tomu zprávy o Lvu XIII. je třeba vnímat s náležitou opatrností, neboť autor citovaného textu nebyl vůči tomuto papeži po nešťastné zkušenosti s hilsneriádou tak docela nezaujatý. Sluší se ještě podotknout, že papežská neomylnost se týká výkladu zjevení, a nikoli hodnocení jednotlivých osob a jejich literárních výkonů!

³⁷ Lze říci, že velmistr italských zednářů v oné době, Adriano Lemmi, trpěl patologickou nenávistí vůči církvi. Srov. WENINGER, *Loge und Altar*, s. 335.

není divu, že se Grande Oriente d'Italia – Veliký Orient Itálie rozpadl. V březnu 1910 vznikla Grande Loggia d'Italia (GLDI), která se pod vlivem skotského zednářství spolu s dalšími italskými lóžemi vrátila k prapůvodním Andersonovým pravidlům regulérních zednářů. Mimo chodem počátky jedné větve československého zednářství v letech 1918–1919 měly návaznost na ono italské, jehož zástupci přijali první československé zednáře a překotně, po pravdě řečeno dosti nesolidně, jim udělili mistrovský stupeň.³⁸ Zároveň je vhodné podotknout, že pomyslný strom italského zednářství v sobě nevyhnutelně nese letokruhy z devatenáctého století, a proto u italských přestítelů královského umění patrně nebudeme shledávat upřílišněnou ochotu k dialogu s katolickou církví, i když výjimku nelze nikdy apriorně vyloučit.

Benito Mussolini 19. května 1925 rozpustil veškeré lóže v Italském království.³⁹ Italské zednáře však příliš nepronásledoval a některé z nich dokonce využíval ve svých službách. Naproti tomu Francisco Paulino Hermenegildo Teódulo Franco y Bahamonde Salgado Pardo de Andrade (1892–1975, zkráceně Francisco Franco Bahamonde, známý především jako generál Franco, nositel titulu „Caudillo de España por la gracia de Dios“ (Vůdce Španělska z Boží milosti), ve Španělsku ovšem ve třicátých letech se zednáři jednal naprosto bez rukaviček, protože nositelé nejvyšších stupňů zednářského zasvěcení šli bez soudu přímo před popravčí četou. Představy o možnosti existence jakékoli zednářské lóže ve Stalinově Sovětském svazu jsou pochopitelně z říše pohádek. Víme také, že němečtí nacisté rovněž ukončili činnost veškerých lóží nejen v Německu, ale také na všech okupovaných územích.

V období let 1903–1961 jsou zmínky papežů o svobodných zednářích velmi zřídka, nanejvýš jeden přímý výrok o nich na pontifikát příslušného svatého otce.⁴⁰ Obsahově se neobjevuje nic nového, pouze se nehovoří tolik o Satanovi a jeho církvi, o působení zlého ducha v zednářích,

³⁸ Kontaktní osobou byl italský neoficiální spolupracovník Italského konzulátu v Praze, což do normální řeči přeloženo znamená zpravodajce a vyzvědače, který se na podzim 1918 stal tiskovým atašé Italského velvyslanectví v Praze. Odbojáři kolem časopisu *Národ* se tak téměř přes noc stali zednáři. Srov. Jana ČECHUROVÁ, *Čeští svobodní zednáři ve XX. století*, Praha: Nakl. Libri, 2002, s. 81–88. Na straně 81 se nachází italsky psaný zednářský diplom Jana Kaprase, vystavený v Římě dne 25. 6. 1919.

³⁹ Srov. WENINGER, *Loge und Altar*, s. 338.

⁴⁰ Srov. Giovanni CANTONI, „La massoneria nei documenti del Magistero della Chiesa cattolica,“ in Massimo Introvigne (ed.), *Massoneria e Religioni*, Torino: Elle Di Ci Leumann, 1994, s. 133–161, zde 137.

pročež rétorika byla poněkud „měkčí“. Sluší se podotknout, že od roku 1911 rozvíjela činnost Francouzská protizednářská liga, jíž papež Benedikt XV. (1914–1922) vyjádřil svou podporu.⁴¹ Vatikán si pravděpodobně začal postupně stále jasněji uvědomovat, že zdaleka ne za všechno mohou zednáři a že ve světě politiky existují také jiné, vůči církvi ne právě přátelské síly. Po roce 1917 pak nebylo třeba téma často otvírat, protože v *Kodexu kanonického práva* z téhož roku se nacházel paragraf 2335, který stanovoval:

Kdo přistoupí k zednářské sektě nebo k jiným sdružením téhož typu, které osnují pikle proti katolické církvi nebo právoplatným světským mocem, upadají bez dalšího v exkomunikaci vyhrazenou Apoštolskému stolci prostě.⁴²

Podmínkou exkomunikace bylo, aby dotyčná společnost brojila proti církvi, a to i v případě, že dotyčný jednotlivec na tom neměl aktivní podíl. V následujících desetiletích se pak takto formulovaný církevní trest vztahoval rovněž na ty politické strany, které pronásledovaly církev, i když to rozhodně nebyla sdružení zednářského typu. Například komunisti, nacisti a fašisti byli nepřátelští nejenom vůči katolické církvi, ale také ke svobodným zednářům.

Jako příklad zlepšujících se vztahů mezi katolíky a zednáři může sloužit událost z roku 1928. V periodiku německy hovořících československých zednářů *Die drei Ringe* nacházíme velmi zajímavou zprávu⁴³ o dopisu patera Grübera SJ významnému vídeňskému zednáři, doktoru Kurtu Reichelovi⁴⁴. Dozvídáme se, že katolická inteligence

⁴¹ Srov. Eugen LENNHOF – Oskar POSNER, *Internationales Freimaurer-Lexikon*, Wien – München: Amalthea-Verlag, 1932 = 1980 = 2011, s. 162.

⁴² *Překlad Kodexu kanonického práva 1917*, František KOP a kol. (trsl.) CMB Praha – pobočka Olomouc, Brno: Diecézní soud 2009, § 2335; text strojopisného pracovního překladu Kodexu z roku 1917, pořízený pravděpodobně v roce 1948, na což ukazuje datum povolení překladu z Vatikánu. Srov. <https://librinostri.catholica.cz/nahledy.php?n=1&a=KodexKop-OCR#lg=1&slide=57> [cit. 10. 7. 2021].

⁴³ Srov. [Autor neuveden], „Sensationen hinter den Kulissen,“ *Die drei Ringe* 4 (1928): 257–258.

⁴⁴ Žil v letech 1899–1955. Získal ve Vídni doktorát filosofie a vedl s paterem Grüberem korespondenční dialog již od roku 1925. Do vídeňské lóže Zukunft byl přijat v roce 1922. Za vlády nacistů měl nejprve potíže, následně s přispěním svého příbuzného, výše postaveného důstojníka SS, napsal Reinhardu Heydrichovi. Od roku 1940 působil na německém vrchním úřadu v Paříži a měl v referátu církevní politiku. Po válce byl na seznamu lidí podezřelých ze spolupráce s nacisty, nicméně nebyla mu

s odporem odmítá pomluvy o satanismu, černých mších a lidských obětech a že pater Grüber chce se zmíněnými difamacemi poctivě bojovat, za což požaduje, aby se zednáři vůči katolické církvi chovali s náležitou slušností a také o ní nešířili polopravdy, či dokonce pomluvy. Z jiných zdrojů je nám známo, že se otec Grüber spolu s dalšími jezuity dne 22. června 1928 sešel s několika vrcholnými představiteli zednářů z německy mluvících zemí v jezuitském domě v Cáchách k srdečné výměně názorů, což by měl být první projev dialogu mezi katolíky a zednáři ve dvacátém století.⁴⁵

Ve vztazích mezi první československou republikou, která byla některými činiteli ne zcela oprávněně nahlížena jako dílo zednářů, a Vatikánem je patrný určitý posun katolického ústředí k toleranci svobodných zednářů na politické rovině.⁴⁶ Když se v roce 1935 schylovalo k volbě druhého prezidenta republiky, katolické strany i na základě pokynu z Vatikánu podpořily Beneše.⁴⁷ Vatikán věděl, že Edward Beneš, který byl pokřtěn v katolické církvi a nikdy ji formálně neopustil, vstoupil v letech 1927–1928 do zednářské lóže. Církevní činitelé však s ním měli dobré zkušenosti,⁴⁸ protože proti církvi nebrojil, dojednané smlouvy dodržoval a choval se korektně.⁴⁹ V postojích E. Beneše možná nešlo pouze o diplomatickou hru ve prospěch postavení Českosloven-

prokázána žádná trestná činnost. Srov. Marcus G. PATKA, Österreichische Freimaurer im Nationalsozialismus, Wien: Böhlau, 2010, s. 115nn.

⁴⁵ Srov. Joseph STIMPFLE, „Dall'indagine dei vescovi tedeschi (1974–1980) al documento vaticano 1983,“ in *Massoneria e Religioni*, ed. Massimo Introvigne, Torino: Elle Di Ci Leumann, 1994, s. 162–182, zde 162. Za zednáře to měli být: dr. Kurt Reichel, Eugen Lenhoff, Ossian Lang. Mentalita německých a rakouských zednářů regulérních vzhledem k Londýnu se už tehdy jevila jako úplně jiná než oněch francouzských.

Autor příspěvku Joseph Stimpfle (25. 3. 1916 – 2. 9. 1996) byl od roku 1963 biskupem v Augsburgu. Když v roce 1992 odešel kvůli věku z úřadu, Jan Pavel II. mu za zásluhy udělil čestný titul arcibiskupa. Mimo jiné se účastnil rozhovorů se svobodnými zednáři v letech 1974–1980 a jeho stanovisko bylo jasně proti možnosti dvojí příslušnosti.

⁴⁶ Srov. Marek ŠMÍD, „Všeobecný strach Vatikánu ze svobodných zednářů v ČR,“ *Historica olomucensia* 40 (2011): 125–140, zde 138.

⁴⁷ Srov. Jaroslav ŠEBEK, „Kontexty voleb 1935,“ in *Republika Československá 1918–1939*, eds. Dagmar Hájková – Pavel Horák, Praha: Nakl. Lidové noviny, 2018, s. 839–850, zde 848.

⁴⁸ Srov. ŠMÍD, „Všeobecný strach Vatikánu ze svobodných zednářů v ČR,“ s. 134.

⁴⁹ Vatikán si vážil úspěchů Benešovy zahraniční politiky, zejména jeho jednání o modu vivendi ve dvacátých letech, postoje během Kordačovy rezignace v roce 1931 i diplomatické korektnosti při Pribinových slavnostech v Nitře 1933. Přání, aby novým československým prezidentem byl zvolen E. Beneš, slovenským biskupům přímo sdělil papežský nuncius S. Ritter. Na dotaz J. Tisa, zda Vatikánu nevadí Benešovo zednářství, měl nuncius odvětit, že Beneše Vatikán zná a ví, co se od něj dá čekat. Srov. Marek

ska, ale také o vliv jeho manželky Hany, která byla praktikující katoličkou. Postoj Vatikánu a československých katolíků v roce 1935 je třeba hodnotit jako politický pragmatismus, který mlčky přecházel výše citovaný kánon 2335 CIC 1917. Oficiálně nikdo z katolíků Benešovi nesdělil, že je jakožto příslušník lóže vyloučen z katolické církve. I to vypovídá o poměru Vatikánu k zednářům v letech před druhou světovou válkou a o určitém rozlišování těch nepřátelských od těch, kteří církvi neškodí.

Věřící katolické církve vytrpěli mnoho od komunistů, nacistů a italských fašistů. Sluší se opět připomenout, že velmi podobně byli zmíněnými totalitními režimy pronásledováni také svobodní zednáři. I tato společná zkušenost velmi pravděpodobně přispěla k tomu, že dne 9. srpna 1948 došlo k pamětihodné události, protože v Bad Hofgastein se sešli velmistr vídeňské veliké lóže Bernhard Scheichelbauer⁵⁰ a vídeňský arcibiskup kardinál Theodor Innitzer⁵¹ ke vzájemné výměně názorů, což ve vatikánských kruzích vyvolalo rozporuplnou odezvu. ***Sanctum Officium* reagovalo v roce 1949 výrokem, že v zednářství lze rozlišovat různé jeho podoby, tedy rovněž ty, jež usilují o smír s katolickou církví.** Současně se stvrzovalo, že postoj katolické církve k zednářům zůstává nezměněn.⁵²

Pravděpodobně i předešlá iniciativa přispěla k tomu, že Pius XII. (1939–1958) ve svatém roce 1950 udělil všem zpovědníkům právo snímat ze zednářů exkomunikaci, která byla normálně vyhrazena Svatému stolci.⁵³ Ovšem papež Jan XXIII. v rámci jednoho synodu konaného v Římě roku 1960 prosadil do závěrečného dokumentu větu, podle níž je kánon 2335 CIC 1917 stále v platnosti.⁵⁴

Šmíd, *Apoštolský nuncius v Praze: Významný faktor československo-vatikánských vztahů v letech 1920–1950*, Brno: CDK, 2015, s. 145–146.

⁵⁰ Žil v letech 1890–1969 převážně ve Vídni, do lóže vstoupil v roce 1931. Byl perzekuován nacisty. Srov. PATKA, *Österreichische Freimaurer im Nationalsozialismus*, s. 222n.

⁵¹ Narodil se roku 1875 v českých Vejprtech, studoval na gymnáziu v Kadani, zemřel 1955 ve Vídni. Po připojení Rakouska ke Třetí říši neprotestoval, ba vyslovil uspokojení, že vše proběhlo bez násilností. Když nedlouho po Anšlusu arcibiskupský palác ve Vídni vyplenili nacisté, jeho postoj se změnil. Kritizoval rasismus a zacházení s Židy a Rómy. Nelze ho tudíž považovat za příznivce nacionálního socialismu.

⁵² Srov. WENINGER, *Loge und Altar*, s. 342. V roce 1954 byla zapsána na seznam zakázaných knih publikace: Bernhard SCHEICHELBAUER, *Die Johannis-Freimaurerei: Versuch einer Einführung*, Vídeň: Verlag Kerry, 1953.

⁵³ Srov. WENINGER, *Loge und Altar*, s. 339.

⁵⁴ Srov. CANTONI, „La massoneria,“ s. 137.

3. DOBA SNAH O SMÍŘENÍ A PARTIKULÁRNÍCH DIALOGŮ 1960–1983

V předběžných diskusích o náplni II. vatikánského koncilu padaly také návrhy, aby se opětně otevřela otázka poměru církve ke svobodným zednářům. Někteří biskupové to odmítali a prohlašovali, že se jedná o nebezpečnou sektu. Naproti tomu několik biskupů z Mexika, Brazílie a Argentiny vyslovilo přání, aby církev svůj postoj vůči zednářům v opodstatněných případech zmírnila.⁵⁵ Například v roce 1962 přednášel kapucín Wildiers o Teilhardovi de Chardin v jedné amsterodamské lóži. Kardinál Richard James Cushing (1895–1970) z Bostonu a kardinál John Patrick Cody z Chicaga (1907–1982) se snažili velmi intenzivně pracovat na ukončení konfliktu církve se zednáři jak doma, tak na širší mediální rovině. Dne 26. května 1962 se Veliká lóže v Haiti obrátila prosebným dopisem na papeže o smír, totéž učinil velmistr Veliké lóže Rakouska Helmke, který oslovil vídeňského arcibiskupa kardinála Königa. V roce 1966 katolické biskupské konference Anglie, Walesu a episkopát Skandinávie prohlásily, že v opodstatněných případech by měla být přípustná příslušnost k církvi i k zednářské lóži.⁵⁶ Je tudíž patrné, že v průběhu pontifikátu Jana XXIII. se mezi katolíky v záležitosti postoje k zednářům projevovaly značně protichůdné tendence.⁵⁷

I vzhledem k rozdílnosti názorů koncilních otců se ekumenický církevní sněm problematikou zednářů nezabýval. Je vcelku pochopitelné, že koncilní dokumenty o poměru katolíků k mimokřesťanským nábo-

⁵⁵ Srov. WENINGER, *Loge und Altar*, s. 343–344.

⁵⁶ Srov. STIMPFLE, „Dall’indagine dei vescovi tedeschi (1974–1980),“ s. 163–164.

⁵⁷ V roce 1961 vydal katolický právník knihu, kterou jsme výše citovali v německém překladu: Alec MELLOR, *Nos Frères séparés, les francs-maçons*, Paris: Mama, 1961. Její autor razil, že exkomunikace zednářů nemá solidní odůvodnění, a proto je třeba ji zrušit. Odpověď ze strany francouzských zednářů však nebyla právě přívětivá: „Nejsme oddělení bratři, jsme jiného rodu, duch podřízenosti je nám cizí.“ Tehdejší velmistr pařížského Velkého orientu, Jacques Mitterand v roce 1962 veřejně vyjádřil, že zednáři jsou anticírkev a že na jejich postoji proti katolické církvi se zhola nic nemění. Jak vidno, s francouzskou větví zednářství dialog neexistuje, neboť protistrana o něj minimálně v šedesátých letech minulého století nejevila zájem. Rovněž mnozí katolíčtí hierarchové považovali knihu za skandální. Srov. STIMPFLE, „Dall’indagine dei vescovi tedeschi (1974–1980),“ s. 163.

ženstvím⁵⁸ a o svobodě svědomí⁵⁹ mohly být chápány také jako otevírající se cesta k řešení otázky zednářství v očích katolické církve.

Po koncilu se v návaznosti na rok 1948 opět v Rakousku⁶⁰ začal dialog mezi kardinálem Franzem Königem a představitelem rakouských svobodných zednářů Kurtem Bareschem.⁶¹ Vznikla smíšená katolicko-zednářská komise, která v roce 1970 dospěla k známé *Deklaraci z Lichtenau*,⁶² kterou dne 5. července podepsali tři katolíci a tři svobodní zednáři. V uvedeném textu se praví, že příslušnost katolíka k lóži je možná a že exkomunikaci by bylo záhodno zrušit. Vše se odehrávalo s vědomím Pavla VI. (1963–1978) a tehdejšího prefekta Kongregace pro nauku víry kardinála Franjo Šepera. Pavel VI. si prý původně přál, aby vznikla deklarace, přinejmenším ze strany nejvyšší reprezentace zednářů regulérních vůči Londýnu, což by posloužilo jako podklad pro nové projednání celé problematiky na úrovni vrcholných orgánů katolické církve. Patriarcha německých zednářů velmistr inženýr Theodor Vogel⁶³ se snažil, aby se něco takového zrodilo přímo v Londýně, nicméně neuspěl, a tak spatřila světlo světa alespoň deklarace rakouských zednářů a katolíků v Lichtenau.⁶⁴

V letech 1974–1980 probíhal intenzivní partikulární dialog mezi Německou biskupskou konferencí a sjednocenými velikými lóžemi Německa. Vše vyústilo v jednostranné stanovisko německých biskupů, které bylo předáno druhé straně. Výsledkem celého procesu je tak Prohlášení

⁵⁸ Srov. II. Vatikánský koncil, *Nostra aetate*, deklarace ze dne 28. října 1965, in *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, Praha: Zvon, 1995, s. 549–555.

⁵⁹ Srov. II. Vatikánský koncil, *Dignitatis humanae*, deklarace ze dne 7. prosince 1965, in *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, Praha: Zvon, 1995, s. 561–574.

⁶⁰ První výměna názorů po bedlivé přípravě obou stran se odehrála ve dnech 27.–28. prosince 1968 v sále jedné knihovny v Innsbrucku. Srov. WENINGER, *Loge und Altar*, s. 365.

⁶¹ Srov. Kurt BARESCHE, *Katolische Kirche und Freimaurerei*, Wien: Bundesverlag, 1983, s. 68.

⁶² „Lichtenauer Erklärung,” in Michael Heinrich WENINGER, *Loge und Altar: Über die Aussöhnung von katholischer Kirche und regulärer Freimaurerei*, Wien: Erhard Löcker Verlag, 2020, s. 403–405.

⁶³ Narodil se v roce 1901 a zemřel roku 1977. Vystudoval stavební inženýrství. Byl podnikatel a také spisovatel. Do lóže byl přijat v roce 1926 spolu se svým otcem a v roce 1930 dosáhl hodnosti mistra. Dne 19. května 1945 se mu podařilo zorganizovat setkání představitelů velkých lóží Německa, které se odehrálo ve Frankfurtu v Paulskirche. Od té doby začala existovat organizace Vereinigte Großlogen von Deutschland. Eugen LENNHOF – Oskar POSNER – Dieter A. BINDER, *Internationales Freimaurer Lexikon*, München: F. A. Herbig, 2011, s. 880.

⁶⁴ Srov. STIMPFLE, „Dall’indagine dei vescovi tedeschi (1974–1980),” s. 165–166.

Německé biskupské konference.⁶⁵ Uznává se v něm, že nacionální socialismus zednáře silně postihl a zredukoval jejich počet. Dále se konstatuje, že zednáři jsou s katolickou církví ve shodě, když se jedná o boj s materialistickou ideologií. Jelikož jsou zednáři relativisté, neuznávají objektivní pravdu a také žádné jasné pravidlo víry (dogma), převažuje u nich deistická koncepce Boha a mínění, podle něhož jsou všechna náboženství světa v zásadě stejně hodnotná, není přípustná dvojí příslušnost ke katolické církvi a k zednářské lóži. Připomíná se také, že evangelické církve dne 13. října 1973 vyjádřily stanovisko ke dvojímu členství v jejich církvích a v zednářské lóži v tom smyslu, že se jedná o záležitost svědomí každého takového pokřtěného. Pochopitelně tu nepadne ani slovo o satanismu, dokonce se nehovoří ani o nepřátelství svobodných zednářů vůči katolické církvi. Prostě se konstatuje neslučitelnost obou mentalit a identit. Z mlčení o nepřátelství vůči církvi pak není spíše nasnadě, zda svobodné zednáře v Německu, kteří jsou regulérní vůči Londýnu, lze považovat za organizaci, který by programově působila proti katolické církvi.

Proti tomuto závěru, jímž se vlastně ukončil vzájemný dialog, protestoval katolický kněz a teolog Alois Kehl, který zastával mínění, podle něhož zednářská pluralita a tolerance k jednotlivci umožňuje katolíkově, aby zůstal věrný své identitě a zároveň byl příslušníkem lóže. Pokud ve svém svědomí takový člověk dokáže smířit svou katolicitu se zednářstvím, mělo by to být podle Kehla ponecháno na jeho svědomí. Pokud není s to obě totožnosti sladit, měl by buď opustit církev, anebo lóži.⁶⁶ Aloisi Kehlovi oponoval biskup Joseph Stimpfle, který v zásadě opakoval teze z prohlášení Německé biskupské konference z roku 1980.⁶⁷

Debat se účastnil také věhlasný profesor církevního práva Reinhold Sebott, SJ, který až do roku 2005 působil na jezuitské náboženské a teologické vysoké škole v Sankt Georgen. V souvislosti s Kehlovým stanoviskem říká: že nejenom Německá biskupská konference, ale také mnohé jiné ve světě by měly vážně přemýšlet nad přátelským chováním

⁶⁵ Srov. „Erklärung der Deutschen Bischofskonferenz zur Frage der Mitgliedschaft von Katholiken und Freimaurerei,“ in Michael Heinrich WENINGER, *Loge und Altar. Über die Aussöhnung von katholischer Kirche und regulärer Freimaurerei*, Wien: Erhard Löcker Verlag, 2020, s. 406–414.

⁶⁶ Srov. Alois KEHL, „Stellungnahme zur Erklärung,“ duben 1980, in Michael Heinrich WENINGER, *Loge und Altar. Über die Aussöhnung von katholischer Kirche und regulärer Freimaurerei*, Wien: Erhard Löcker Verlag, 2020, s. 415–431.

⁶⁷ Srov. WENINGER, *Loge und Altar*, s. 385.

určitých zednářů; že je třeba přestat o zednářích hovořit jako o „proti-církvi“, že problematika zednářského rituálu není docela neřešitelná, neboť záleží na jeho interpretaci; že není stále vyjasněno, zda zednáři jsou, nebo nejsou určitým náboženstvím. Podle Sebotta zednáři mají velmi flexibilní pojetí Boha, čímž se potvrzuje, že není tak snadné je jednoznačně obviňovat z deismu. Koneckonců takové pojetí Velkého Architekta – Stvořitele je podle našeho soudu záměrně otevřeno minimálně třem monoteistickým náboženstvím světa,⁶⁸ protože to odpovídá zednářské koncepci náboženské tolerance. Zednářům Sebott adresuje výzvu, aby si konečně sami ujasnili, zda jsou, nebo nejsou náboženskou organizací a v jakém smyslu.⁶⁹

V roce 1983 vydala Kongregace pro nauku víry krátké prohlášení, podepsané tehdejšími prefektem kardinálem Josephem Ratzingerem, v němž se konstatuje, že negativní stanovisko katolické církve vůči zednářství zůstává nezměněno. Pokřtění, kteří jsou v lóži, se nacházejí ve stavu smrtelného hříchu, protože naukové základy zednářství jsou neslučitelné s katolickou vírou. Po zkušenostech s partikulárními dialogy mezi biskupy, biskupskými konferencemi na jedné straně a zednáři na straně druhé, Kongregace pro nauku víry zakazuje, aby se místní církevní autority vyslovovaly o povaze zednářských asociací.⁷⁰ To ale podle našeho soudu nevylučuje možnost dalšího studia dané problematiky a také nebrání přiměřené formě partikulárního dialogu. O dva roky později, konkrétně 23. května 1985 se objevilo další prohlášení téhož vati-

⁶⁸ Podle Andersonových konstitucí z roku 1732, které jsou závazné pro zednáře v jednotě s Londýnem, zednář nesmí být popírač Boha ani bezvěrec. Ještě nepadne výraz Velký Architekt. Zednář má také pozorně vnímat náboženství země, kde žije. Obecným a všemi uznávaným náboženstvím je to, aby člověk byl dobrý a poctivý, což dle našeho soudu ukazuje směrem k tak zvanému přirozenému náboženství osvícenců. Zednáři se tak stanou místem setkávání mezi lidmi a náboženstvími. Srov. *The Constitution of Free-Masons*, London 1731, čl. 1, in Klaus KOTTMAN, *Die Freimaurer und die Katholische Kirche*, Frankfurt am Main – Berlin – Bern – Bruxelles – New York – Oxford – Wien: Peter Lang, 2009, s. 309–314.

⁶⁹ Srov. studii s příznačným titulem z roku 1983: Reinhold SEBOTT, „Der Kirchenbann gegen die Freimaurer ist aufgehoben,“ *Stimmen der Zeit* 201 (1983): 411–421. Srov. také: Reinhold SEBOTT, „Die Freimaurer und Deutsche Bischofskonferenz,“ *Stimmen der Zeit* 199 (1981): 74–87.

⁷⁰ SROV. KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY, „Dichiarazione sulla massoneria,“ in *Massoneria e Religioni*, ed. Massimo Introvigne, Torino: Elle Di Ci Leumann, 1994, s. 216. Latinský originál a italský překlad in *Osservatore Romano*, 27. listopadu 1983.

kánského grémia,⁷¹ kde se opakuje, že kvůli neslučitelnosti naukových principů je pro katolíka členství v lóži smrtelným hříchem. Zároveň se pozitivně oceňuje úsilí těch katolíků, kdo se se souhlasem Kongregace pro nauku víry nasadili v poctivém dialogu se svobodnými zednáři. Nesmí však vzniknout dojem, jako kdyby katolická církev vnímala příslušnost svých členů k zednářským lóžím jako cosi povoleného, běžného a slučitelného s jejich vírou.

Nejzásadnější je ovšem jiný text, totiž příslušný paragraf *Kodexu kanonického práva* z roku 1983:

Kdo se stane členem sdružení, které brojí proti církvi, bude potrestán spravedlivým trestem; kdo takové sdružení podporuje nebo řídí, bude potrestán interdiktem.⁷²

Vztahuje se tento paragraf na svobodné zednáře, nebo nikoli? Mezi odborníky pochopitelně existují spory, nicméně se zdá, že na právě položenou otázku mezi církevními právníky převládá afirmativní odpověď. Paragraf 1374 z roku 1983 má nahrazovat paragraf 2335 z roku 1917.⁷³ Rozdíl tkví v tom, že se nehovoří o exkomunikaci vyhrazené Svatému stolci a že není přímo zmíněno zednářství. Paragraf by se rovněž dal uplatnit na jiné organizace, které škodí církvi a pronásledují ji.

Vztahuje-li se ovšem na svobodné zednáře, musí nevyhnutelně vyvstat pochybnost, zda například svobodní zednáři regulérní vzhledem k Londýnu v Německu a Rakousku jsou opravdu organizacemi, které chtějí církvi škodit. Jestliže se hovoří o zednářských lóžích vůči katolické církvi nepřátelských, lhostejných a přátelských,⁷⁴ pak není jasné, proč by členové posledně zmíněných měli být jako katolíci vystaveni nějakým

⁷¹ Srov. KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY, „Inconciliabilità tra la fede cristiana e massoneria,“ in *Massoneria e Religioni*, ed. Massimo Introvigne, Torino: Elle Di Ci Leumann, 1994, s. 217–221. Dokument byl uveřejněn latinsky a italsky v *Osservatore Romano*, 23. května 1985.

⁷² *Kodex kanonického práva*, Praha: Zvon, 1994, § 1374.

⁷³ Srov. např. Velasio De PAOLIS, „Dare il nome o promuovere associazioni che combattono la Chiesa, delitto di,“ in Carlos Corral SALVATOR – Velasio De PAOLIS – Ginafranco GHIRLANDA, *Nuovo Dizionario di Diritto Canonico*, Milano: Ed. Paoline, 1983, s. 330.

⁷⁴ „Pokud se jedná o brojení proti církvi, často vyšel najevo rozdíl mezi lóžemi, a tak se začaly rozlišovat lóže vůči církvi přátelské, neutrální a nevraživé. V dané souvislosti je třeba říci, že ti, kdo vedli dialog s katolickou církví, prohlašovali většinové zednářství v Německu za přátelské vůči katolické církvi.“ STIMPFLE, „Dall'indagine dei vescovi tedeschi,“ s. 168.

církevním sankcím na základě paragrafu 1374. Někteří autoři v dané souvislosti uvádějí, že zednářství je vlastně hereze, nebo dokonce odpad od víry, za což paragraf 1364 stanovuje trest vyloučení ze společenství (exkomunikace). Musí ale katolík jako člen lóže odpadnout od své víry, případně ji nějak mrzačit herezí? Dle našeho soudu k tomu dojít může, ale také nemusí.

4. ZÁVĚR: NÁVRH ZAHÁJENÍ OFICIÁLNÍHO PARTIKULÁRNÍHO DIALOGU MEZI ČESKOU MÍSTNÍ CÍRKVÍ A ČESKÝMI SVOBODNÝMI ZEDNÁŘI

1. V žádném oficiálním dokumentu katolické církve od roku 1738 dále jsme nikde nenašli výslovné obvinění svobodných zednářů ze **satanismu**.⁷⁵ Rétorické figury ohledně „církve Satanovy“ a „vlivu zlého ducha v zednářích“ je třeba chápat jako odstrašující označení jejich činnosti proti církvi jako těžce hříšné, což však rozhodně neznamená kult vzdávaný Knížeti temnot.

2. Obviňování svobodných zednářů z nepřátelských akcí vůči církvi se objevuje v dokumentech katolické církve zhruba do roku 1914, poté toto téma ustupuje stále více do pozadí. Církevní tresty za příslušnost k lóži byly velmi tvrdé, konkrétně se jednalo o exkomunikaci. Paragraf 1374 CIC 1983 ovšem hovoří o přiměřeném trestu, který má být udělen za členství v organizaci brojící proti církvi, exkomunikace se přímo týká těch, kdo takovou organizaci řídí.

Práce s církevními dokumenty minulých staletí je práce velmi odpovědná, která vyžaduje jak historickou erudici, tak jasné rozlišování stupňů závaznosti magisteriálních výroků. Podle katolické nauky je papež neomylný ve věci výkladu zjevení. V historických soudech o osobách a organizacích taková prerogativa pochopitelně neplatí, a proto není rozhodně v rozporu s církevní disciplínou, když katoličtí teologové

⁷⁵ Monografie: Manfred ADLER, *Die Freimaurer und der Vatikan*, Lippstadt: Verlag Claus P. Clausen, 1985, je vůči svobodným zednářům velmi nepřívětivý a zásadně odmítá jakýkoli kontakt katolíka se zednáři. Dokonce jim přisuzuje uctívání Satana – srov. s. 7–9. V nevyšších stupních skotského zednářství má být uctíván Lucifer jako bůh – srov. s. 195. Jedná se o publikaci, která podle našeho soudu patří do devatenáctého, a nikoli do dvacátého století. Po tom, co jsme měli možnost vidět, jeví se nám výpovědi daného autora jako ne zcela důvěryhodné, protože jeho pero je vedeno předběžným předsudkem předznamenávajícím všechny ostatní soudy a závěry. Poctivost ale velí připomenout i tohoto autora a jeho názory.

uctivě a slušně vysloví své pochybnosti, nebo dokonce určitou kritiku, která má vést k novému promýšlení dané problematiky.⁷⁶ Disciplinární rozhodnutí může následující nositel církevního úřadu pochopitelně revidovat a měnit podle nové situace a také na základě lepších poznatků. Přenášet bez patřičné kritiky a moudré hermeneutiky dokumenty minulých staletí jen tak do dnešní doby tudíž není správné ani odpovědné.

Chronologický přehled církevních prohlášení ve věci zednářů jasně prokázal postupnou proměnu tónu ze strany Vatikánu od velmi tvrdého a nekompromisního k výrazně umírněnějšímu. **Není tudíž správné prezentovat text příkladně z devatenáctého století tak, jako kdyby v každém ohledu vyjadřoval současné přesvědčení katolické církve!**

3. V církevních dokumentech obecně existuje problém nedostatečného rozlišování svobodných zednářů od jiných organizací, které jim byly zdánlivě podobné, přitom ale na rovině cílů a využívaných prostředků výrazně odlišné. Konkrétně to byli ilumináti a zejména italská karbonáři. Po roce 1877 se velmi dlouho nerozlišovalo zednářství regulární vzhledem k Paříži, které bylo vůči katolické církvi mnohem nepřívětivější než zednářství regulární k Londýnu. Nebralo se v potaz, že **druhé zmíněné má v každé zemi svou specifickou historii.**

Výše jsme viděli, že většinové zednářství v Německu, Rakousku, pravděpodobně v některých latinskoamerických zemích a možná i jinde nebylo rozhodně tak nevraživé vůči katolické církvi, jako například svobodné zednářství v Itálii, potažmo ve Francii. Vystává tak otázka, jak to bylo s Československými svobodnými zednáři anglické obediencie v době první republiky, protože právě z těchto kořenů vyrůstá české zednářství po roce 1990. Vzhledem k tomu, že navzdory určité izolaci německých zednářů v letech těsně po první světové válce se mezi oněmi československými na jedné straně a německými i rakouskými na straně druhé rozvinula poměrně těsná spolupráce, lze předpokládat, že československé svobodné zednářství postupně nabývalo v poměru ke katolické církvi podobných rysů jako ono německé a rakouské. Výrazným předělem pak bylo období druhé světové války a v případě dnešních

⁷⁶ Jedná se o tak zvanou nauku o třech koších magisteria, přičemž ten třetí je sice třeba v dané době respektovat, nicméně není nereformovatelný a věřící může na základě studia a určité lidské moudrosti usilovat o proměnu postojů církve v dané věci. Srov. Ctirad V. POSPÍŠIL, *Hermeneutika mystéria: Struktury myšlení v dogmatické teologii*, Kostelní Vydří – Praha: Karmelitánské nakladatelství – Krystal OP, 2010², s. 85–105; 200–211; Ctirad V. POSPÍŠIL, *Roma locuta, causa finita?* Nová Ves pod Pleší: A. Kutarňa, 2018.

českých svobodných zednářů regulérních vůči Londýnu také zkušenost komunistické totality.

4. Vzhledem k této rozrůzněnosti **je velmi problematické posuzovat z katolického zorného úhlu zednářství jako takové v globálním měřítku. Na základě tohoto konstatování se následně jeví jako téměř nevyhnutelné, aby každá místní katolická církev studovala dějiny a pozice těch lóží, které působí na jejím území a podle toho k nim zaujímal postoj.** V Rakousku a tehdejší Německé spolkové republice probíhalo takové studium a dialog zejména v letech 1968–1980, v tehdeším Československu to nebylo z mnoha důvodů možné. Zacelení této mezery je také smyslem našeho snažení nejen v této, ale také v řadě jiných studií, které již byly uveřejněny nebo na publikování čekají. Každý jistě uzná, že dělat si nepřítele z někoho, kdo jím ve skutečnosti není a ani nechce být, je velická nemoudrost.

5. Snad každý, kdo bude tuto studii číst, někdy zaslechl, že zednáři jsou satanisté, že jsou nebezpečím pro celý svět, který z pozadí řídí, že jsou zatvrzelými nepřáteli křesťanství a hlavně katolické církve, případně jiné podobné „zaručené“ informace. Pro teologa je podstatné, aby příslušníci jeho vlastní církve nešířili pomluvy a neubližovali lidem, kteří si nic takového nezasluhují. Pokud v dějinách určité frakce zednářů projevovaly nenávisť vůči katolické církvi, není to problém náš, nýbrž jejich. Jestliže jsme se ale provinili my proti těm, kdo jsou ve skutečnosti vůči církvi neutrální, anebo dokonce přátelští, je třeba s tím přestat a způsobené zlo odčिňovat. Každý totiž odpovídá za to, co vychází z něho samotného, a nikoli za to, co dělají ti druzí.

6. **Plně respektujeme to, co se nachází v dokumentech katolické církve, zejména těch chronologicky nejmladších. Katolický teolog na rovině principů nesmí doporučovat členství zároveň v katolické církvi a v lóži. Pokud se ale takový konkrétní případ vyskytne a pokud dotýčný dokáže obě mentality a identity sladit, přičemž rozhodně nečiní nic proti církvi a víře, bylo by podle našeho mínění správné ponechat danou záležitost na svědomí takového člověka.** Mluvíme pochopitelně o zednářství regulérním vůči Londýnu.

Není znám případ, kdy by v naší zemi někdy nad někým byl vynesena církevní trest za příslušnost k zednářské lóži na základě paragrafu 1374. Můžeme naopak uvést kauzu z roku 1935, kdy při prezidentské volbě Edwarda Beneše, jenž byl formálně katolík, sám Vatikán postupoval velmi tolerantně. Neustavuje to zároveň určitý precedens? Zkrátka a dobře,

existuje veřejná rovina obecných principů a zároveň rovina konkrétních případů a situací. Zákon sice platí pro všechny, nicméně nikdy se ne-setkáme se dvěma naprosto totožnými událostmi a kauzami. Církevní praxe je pak nevyhnutelně velmi flexibilní.

Ve prospěch dané možnosti hovoří také značná názorová rozrůzněnost v katolické církvi jako celku, když se jedná o nyní traktovanou otázku. **Nejde tu tudíž o odmítání principu, nýbrž o výjimku z něho na základě pochybnosti, zda se zákon na dotyčného opravdu vztahuje** a zda by striktní uplatňování litery pozitivního zákona nešlo proti biblickému pravidlu, podle něhož pastýř nemá nalomenou třtinu dolomit a doutnající knot uhasit (srov. Iz 42,3; Mt 12,20). I u lóží přátelských vůči katolické církvi je otázka sice prozatím právně a disciplinárně uzavřena, nelze však vyloučit, že bude znovu otevřena.⁷⁷

Na obecné rovině je známo, že existují také interní směrnice ústředí katolické církve, k nimž mají přístup pouze zainteresované osoby a někteří biskupové. Zda je něco takového ohledně poměru církve ke svobodným zednářům k dispozici z období pontifikátu papeže Františka, nevíme. V recentní odborné literatuře jsme na zprávy o podobných textech nenarazili. Při dotazu, jestli v oprávněných případech lze udělit rozhřešení katolíkovi, jenž je zároveň svobodný zednář, nepodniká nic proti církvi ani víře a subjektivně má v dané oblasti čisté svědomí, příslušná církevní autorita sdělila, že pro vnitřní oblast by to za předpokladu velmi bedlivého rozlišování neměl být zásadnější problém. Není tudíž tak docela vyloučeno, že by nějaký takový praktický pokyn vyšších církevních míst mohl existovat.

**7. Jestliže katolická církev dnes usiluje o dialog s jinými konfese-
semi, náboženstvími a všemi lidmi dobré vůle, není nám jasné, proč
by nemohla vést dialog také se svobodnými zednáři, zejména když
se jedná o příslušníky lóží, které jsou vůči katolické církvi přátelské.** V našem případě by se mělo jednat o partikulární dialog mezi českou místní katolickou církví na jedné straně a českými svobodnými zednáři regulárními vůči Londýnu na straně druhé. Takový dialog se bude pohybovat na rozhraní onoho ekumenického, když druhá strana bude nositelkou dvojí příslušnosti, tedy té zednářské a případně zároveň evangelické či pravoslavné, a onoho mezináboženského. Není pochyb, že je

⁷⁷ Podobně se vyslovuje odborník na katolické církevní právo: srov. Klaus KOTTMAN, *Die Freimaurer und die Katholische Kirche*, Frankfurt am Main – Berlin – Bern – Bruxelles – New York – Oxford – Wien: Peter Lang, 2009, s. 306–307.

možné vést dialog i se zednáři katolického vyznání, pak ovšem vyvstává problém, na které ze dvou dialog vedoucích stran takový člověk vlastně momentálně stojí.

Existuje již takový partikulární dialog? Na rovině osobních rozhovorů a vzájemného poznávání v respektu ano. To ale není dialog oficiální, protože v takovém případě **by bylo třeba, aby příslušné autority místní církve daným úkolem někoho z katolíků znalých problematiky pověřili. Něco podobného by bylo třeba rovněž ze strany nejvyšších představitelů svobodných zednářů v České republice.** Výsledkem setkání takových pověřenců nebo skupin by nemusela být kdovíjak učená deklarace. Neměli bychom megalomansky usilovat o změnu současného stanoviska Vatikánu a příslušných autorit. Realisticky bychom se měli spokojit „pouze“ s úsilím o slušné a tolerantní soužití ve vzájemném respektu k nevyhnutelným odlišnostem mezi námi. Nesporně by bylo velmi užitečné, abychom se dále vzájemně poznávali, případně dokázali koordinovat spolupráci zejména na poli charity. Aniž bychom chtěli kohokoli vyvést z míry, dovolíme si upozornit, že řada charitativních aktivit církve a zednářských lóží v naší zemi koncem osmnáctého věku a v prvních desetiletích devatenáctého století se podivuhodným způsobem prolínala. I to je cesta spásy pro katolíky stejně jako pro svobodné zednáře, neboť nakonec budeme posuzováni především na základě skutků milosrdenství (srov. Mt 25,31–46).⁷⁸

Free Masons in Documents of the Catholic Church 1878–1983 (1985): From Conflict to Dialogue

Keywords: Catholic Church; Magisterium; Free Masons; Twentieth Century

Abstract: The authors of the study present the evolution of the relationship of the Catholic Church with Free Masons during the period 1878–1983. The pontificate of Leo XIII was characterised by an acute confrontation. This is testified to by many documents of this Pope who accused the Free Masons of enmity toward the Church, of pantheism, relativism, syncretism and dishonouring basic truths of the Christian faith. The Pope sometimes used

⁷⁸ Jako katoličtí teologové jsme si vědomi, že výsledky tohoto studia a návrhy, jež předkládáme, jsou svým způsobem provizorní, neboť vše další závisí především na rozhodnutí těch, kdo mají jako nástupci apoštolů místní církve v Čechách a na Moravě na starosti. V síle poslušnosti víry jsme odhodláni kroky otců biskupů v této věci respektovat.

apocalyptic-like vocabulary (the synagogue of Satan). This does not amount to, however, accusations of satanism. In papal pronouncements during the twentieth century, the issue of Free Masonry markedly recedes and statements about enmity between the Catholic Church and Free Masons slowly disappear. In the period after the Second World War, there were a number of particular dialogues between Free Masons and Catholics, especially in Austria and Germany. All of this came to a certain degree to an end in 1983 when the Code of Canon Law was published and since then its paragraph 1374 has been applied to Free Masons by most canon lawyers. The authors of the study state that there are lodges among the Masons regular to London that are friendly to the Catholic Church. Every local Church should study the Free Masons in their territory and take a stand towards them according to their findings. Based on their several-years of research, the authors suggest, to the local Catholic Church in Bohemia and Moravia, starting an official dialogue with the Czech Free Masons regular to London. All of this, of course, depends on the Czech Bishop's Conference.

prof. Ctirad Václav Pospíšil, Th.D.
TF JU
Kněžská 8
37001 České Budějovice
cpospisil@volny.cz

Mgr. Bc. Veronika Řeháková, PhD.
TF JU
Kněžská 8
37001 České Budějovice
rehakova@tf.jcu.cz